

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת יתרו תש"פ לפ"ק

בעיר פאלם ספרינגס

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויזן - גליון אלף קמ"ט

בגיא צלמות אין אני מתלונן, כי מאמין אני שמאתו לא תצא הרעות, והכל היא לטובתי, ולא אירע רע. אך מה שכואב לי הוא 'כי אתה עמדי', שגם השכינה מצטער בצרתי ע"כ. ועל זה נאמר ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה (שמות ב-כג), שכאשר צעקו ישראל על צרתם האישית במצרים, עלתה יותר הצעקה והישועה 'אל האלקים', אשר עמו אנכי בצרה, יותר מן העבודה של עצמם.

ובגאולתן של ישראל היתה גאולה כביכול לה' גם כן, וכמו שפירשו שעל זה נאמר הדבר בכפליים, ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים (יב-נא), היינו גאולתן של ישראל. ואמר עוד (שם יב-מא) ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים. היינו השכינה ופמלייתו, שהם צבאות ה', גם הם יצאו אז משם לחירות. – ולכן פשוטי העם ראו מעלת הגאולה, במה שהם עצמם יצאו מעבדות לחירות, אבל אנשי המעלה שקיבלו הכל בשמחה, וגם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע, המה ראו מעלת הגאולה בגאולתו של הקב"ה כביכול, אשר אתה היה עמדי בגלות, ועמו אנכי בצרה.

ודבר זה מתבטא ביותר בהעשר מכות והנסים והנפלאות שעשה ה' במצרים, אשר פשוטי עם שמחו לראות בנקמת אויביהם, אשר שלח ידו עליהם להכותם מכה אחר מכה. אבל באמת אנשי המעלה בישראל ראו בזה ראייה אחרת לגמרי. אשר על ידי זה נתקדש שמו יתברך בעולם, וראו כל עמי הארץ ידו הגדולה של ה', שאין העולם הפקר, וכמו שנאמר (דברים ד-לד) הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה לכם ה' אלקיכם במצרים לעיניך.

ומסיים שם הכתוב (ד-לה) אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו. וברש"י פירש דקאי על מתן תורה, אך יש לומר דזהו המשך הכתוב הקודם, אשר אז במצרים הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו. וכמו שהאר"י הרמב"ן (שמות יג-טז) כי מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג-יא), ומהם שיורו בידיעה ומכחישים בהשגחה, ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה, מחדשו, ויודע, ומשגיח, ויכול. וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא, יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלקים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו, כי הוציא ה' את ישראל ממצרים וגו' (יח-א), ושוב אמר ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל (יח-ח). ויש להבין כיון שאמר מתחלה ששמע יתרו את 'כל' אשר עשה אלקים, מה הוסיף לו משה לספר. וגם להבין מה שאמר לו משה שהכל עשה ה' על אודות ישראל, הא זה ידע גם מתחלה שהכל נעשה עבור ישראל, שהרי עבור זה בא. – ושוב נאמר, ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה, אשר הציל את העם מתחת יד מצרים (יח-ז). ויש להבין אריכות כפל הלשון, אשר הציל וגו' אשר הציל וגו'. וגם לבאר הנגינה זרקא סגול.

ונראה כי הנה תשועת ה' לישראל במצרים מורכבת משני דברים, הצלת ישראל מעבדות לחירות, ומפלת מצרים בנסים ונפלאות בעשר מכות ובקריעת ים סוף. ואנו אומרים בנוסח ברכת הגאולה (בהגדה של פסח) הוציאנו מעבדות לחירות ומשיעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול. וביאר בנועם אלימלך (בריש פרשתנו) שינוי הלשונות, כי כל אחד הבין מעלת הגאולה הדיא לפי מדרגת גלותו שהיה בו. דהיינו מי שהיה עובד בחומר ובלבנים הקשה, הכיר טובות הבורא ברוך הוא בהוציאנו משיעבוד הקשה. ויש אשר לא שעבדו בהם כמו שבטו של לוי (שמו"ר ה-טז) אלא שהיו מוכנעים כעבדים, והבינו מעלת הגאולה על אשר יצאו בה לחירות. ויש אשר היו במעלה העליונה ולא חשבו לזה ולא לזה, רק עיקר מגמתם היה שיגאלו למען יעברו השם יתברך בלי שום מניעה, כי בהיותם במצרים במקום הטומאה היה הענן והחושך של מסך המבדיל עליהם, ואחר כך כשיצאו אור נגה עליהם להוסיף עליהם בעבודה הולך ואור למעלה למעלה, זה היה עיקר שמחתם בצאתם ממצרים. ולזה בא השינוי לשון, למדרגה אחת אמר משעבוד לגאולה, וכנגד הב' אמר מעבדות לחירות, וכנגד החלוקה הג' אמר מאפילה לאור גדול ע"כ.

ויש לבאר הדברים באופן אחר קצת, כי אמרו חז"ל (סנהדרין מו.) בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי, אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך, קל וחומר על דמן של צדיקים ע"כ. וכיון שעמו אנכי בצרה (תהלים צא-טו), הרי בצרתן של ישראל במצרים, גם השכינה היתה משותפת בצערן, ושכינתא ופמליא דיליה היו עמם בגלותא, וכמו שאמר ה' ליעקב (בראשית מו-ד) אנכי ארד עמך מצרימה. וזהו הענין שאמרו כי צער השכינה השלים הזמן של ד' מאות שנה, והכוונה כי צערן של ישראל היו בכפליים, חדא העבודה בחומר ובלבנים, והצטערו עוד יותר במה שהשכינה מצטער עמהם.

וכמו שפירש הרה"ק מוהר"י מרוזין זי"ע, הכתוב (תהלים כג-ד) גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע, על הצרות שלי

ההוצאה מאפילה לאורה, ושוב 'אשר הציל את העם מתחת יד מצרים', היינו היציאה מעבודות לחירות.

*

וזהו ענין הנגינה עלה זרקא סגול, כי הנה אנו רואים בשירת הים, שאמר הכתוב, אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' (טו-א). ואיתא בילקוט (ח"א רמב) לה' אמרוה ולא לבשר ודם ע"כ. והיא פליאה לאיזה בשר ודם יעלה על הדעת שאמרוה. ולא יתכן שבא להוציא שלא אמרוה למשה, כי הלא האמינו בה' ובמשה 'עבדו', שהוא רק עבד ה', ובודאי שהשירה היא להאדון ולא להעבד. וראיתי לפרש כי רצו להדגיש, כי יתכן היה לומר שאמרו ישראל השירה על ישועתם האישית, שהוציאם מעבודות לחירות, ואמרו השירה 'לבשר ודם', היינו על ישועת עצמם. ועל זה בא הכתוב כי לא התכוונו כלל לטובת עצמם, אלא 'לה' אמרוה', היינו על ה' שהיה עמם בצרה, שהשכינה יצאה מצרתה בגלות מצרים, ועל גודל קידוש שם שמים שנתהוה בהנסים הללו, ושרו את השירה הזאת לה', על שמחתם בחלק הנוגע לה'.

והנה השירה כולה מתחלתה ועד סופה, לא מדברת כלל מישועתם האישית של ישראל, אלא על הנסים שנעשה במפלתן של מצרים, כי מזה נתקדש שם שמים, שמעו עמים ירגזו חיל אחז כל יושבי פלשת. ועל הצלתם האישית של ישראל אמרו רק שלשה תיבות 'יהי לי לישועה' (טו-ב), וחולת זה כל השירה מוסבת רק על התרוממות כבוד ה' וגדולתו. ולכן כאשר משה הסביר זאת ליתרו, כי אין העיקר אשר הוציא ה' את ישראל ממצרים, אלא העיקר הוא הנסים והנפלאות שעשה ה' במפלתן של מצרים. אז בא להזכרה 'זרקא סגול', לזרוק את השקפתו שהביט עד עתה על השלשה תיבות של אמירתם 'יהי לי לישועה', שזהו בחינת סגול, אלא עיקר השמחה היא על מה שהוציא אותנו מאפילה לאורה, שזכינו להגילוי של אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד.

*

ואיתא בגמרא (פסחים קיח.) שכאשר השליך נבוכדנצר מלך בבל את חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש, בשביל שלא רצו להשתחוות לצלמו, ושלה ה' את מלאך גבריאל להקר האש, והיה מטיל המלאך עמהם יחד בתוך האש ויצאו. ואמרו חז"ל שבעלייתן מכבשן האש אמרו (תהלים קיח-א) הללו את ה' כל גייים שבחוהו כל האומים וגו' ע"כ. ופירשו בו, כי מדרך העולם כאשר אירע לאדם תאונת דרכים, או שנפל מן העלייה, ורואה שיכול לעמוד ולא נשברו אבריו, הוא אומר בראשונה חסדי ה' שלא הוזק גופי, ושוב אחר זה הוא מודה לה' על טובתו. לא כן חנניה מישאל ועזריה, תיכף בצאתם מתוך האש, לא דיברו ולא הזכירו כלל הצלתם האישית, אלא הללו את ה' כל גייים, העיקר היא הכבוד שמים.

ויש לבאר הדברים יותר, כי באמת הצדיקים משתוקקים להשרף על קדושת כבודו ית"ש, וזהו התענוג היותר הגדול שלהם, וכמו שמצינו ברבי עקיבא שאמר, כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך (דברים ו-ה), אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימו (ברכות א:). ולחנניה מישאל ועזריה היה נחא להם שירפו על קידוש שמו יתברך, וכיון שרצון יראיו יעשה, שורת הדין היתה לעשות להם ניח נפשא ולהשרף על קידוש ה', אך ה' רצה להראות לנבוכדנצר ולעמו גודל כחו, כדי שיתקדש שמו יתברך. וכמו שאמר באמת אחר זה נבוכדנצר, אתוהי כמה רברבין, ותמהוהי כמה תקיפין, מלכותיה מלכות עלם, ושלטניה עם דר ודר (דניאל ג-ג). ולכן ביצאם מהכבשן האש אמרו, אנו לעצמינו היה נחא לנו להשרף, אך הסיבה שלא נעשה רצונינו, הוא כדי להראות לכם את גדלו, ולכן הללו את ה' כל גייים שבחוהו כל האומים וכו'. [ועיין ביפה תואר על המדרש (ב"ר סג-ב), והארכנו בזה לעיל בפרשת חיי].

התורה כולה ע"כ. והמכות במצרים הראו לדעת לכל, כי העולם הוא שלו, והוא משגיח על הכל, ושליט בכל ואין מעכב בידו. במכת דם ראו שהוא שליט על המים, ובצפרדע וכנים שהוא שליט על העפר, ובמכת ברד שהוא שליט על האש והמים יחד, ובמכת דבר וערוב, על כח הרוח ובעלי חיים.

ודבר זה לא הראה ה' עבור שיראו זאת מצרים ויוציאו את ישראל לחירות, כי הרי הכביד ה' את לבם, אלא זאת היתה לטובתן של ישראל, שיתחזק אצלם אמונת אלקי עולם, כי ה' הוא לא רק בורא העולם, אלא לא הסיר השגחתו ממנו, והוא מנהיג העולם ועשה ויעשה לכל המעשים. וכמו שאמר הכתוב, בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו, ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים, וידעתם כי אני ה' (י-כ), וביאר באור החיים הק' שם, כי בא ה' להודיע כי אין תכלית הכוונה בהבאת האותות בקרבו לעשות נקמה בפרעה, כי הרי הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו, אלא לחזק האותות שהם עיקר האמונה בלב ישראל, כדי שיהיה רשום בל ישכח לנצח, והיו הם זכרון לבני ישראל לעולם ועד ע"ש. ואם כן בהאותות והמופתים במצרים, אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד. ולכן פתח ה' את התורה, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות ב-א), כי שם ראו כל ישראל עין בעין, שלא עזב את עולמו אשר ברא, אלא עדיין מנהיג לכל הברואים.

ואם כן השקפת האדם על מעלת יציאת מצרים, יתכן בשתי פנים, פשוטי העם רואים בזה את הצלתם האישית, שהוציאנו מעבודות לחירות ומשיעבוד לגאולה. אבל אנשי מעלה מרימים על הנס, ועיקר שמחתם היא על קידוש השם שמים, אשר אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים, והם מכירים מעלת הגאולה במה שהוציאנו 'מאפילה לאור גדול', שמהנסים הנגלים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם לעולמי עד. והיינו שכל אחד לפי מדריגתו ראה הדברים לפי השקפתו.

ישמעתי לספר שפעם בא חסיד אחד לרבו הרה"ק מוהרי"י מסקווירא וצ"ל על שב"ק פרשת בשלה, ואמר לרבו, כי שבת זה היא 'שבת של פרנסה', כי קורין בהפרשה אודות ביזת הים בקריעת ים סוף, וירידת המן לחם מן השמים, ובהוצאת מים מצור החלמיש. והשיב לו, שבת זו היא 'שבת של אמונה', שהקב"ה הוא כל יכול, קריעת ים סוף, וירידת המן, מלחמת עמלק, והקב"ה הוא המנהיג של עולם ע"כ. הרי לנו כי שני בני אדם מביטין על פרשה, ואחד רואה זאת במבט גשמי של הון ועושר, והשני רואה בזה אמונת אלקי עולם.

ובזה נבוא אל המכוון, כי יתרו כאשר הסתכל על מעלת יציאת מצרים, ראה עיקר המעלה בעיני גשמי, הוציאנו מעבודות לחירות ומשיעבוד לגאולה, וישמע יתרו את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו, כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, היינו המעלה האישית שיצאו ישראל משיעבוד מצרים. אמנם משה רבינו הסביר ליתרו, כי לא זהו ההשקפה האמיתית, ועיקר השמחה היא הנסים והנפלאות שעשה ה' לפרעה ולמצרים, שמוזה נתקדש שם שמים, להראות לנו השגחתו בעולמו, ולמען תספר לבנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים וידעתם כי אני ה'. וזהו שאמר ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים, שהעיקר היא האותות והמופתים שעשה בבני חם, כי זאת עשה ה' 'על אודות ישראל', שהסיבה שהביא ה' אותם על פרעה, לא היו עבורו, אלא אודות ישראל, שיראו בעיני בשר גודל כח ה', וימסרו זאת דור אחר דור, למען תספר באזני בנך וכן בנך.

ועל זה אמר הכתוב, ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה, היינו ההצלה בהשגה, להשיג אמונת אלקי עולם, שלא תהא ידכם כיד מצרים ופרעה, והיינו